

והסיקו שיש חילוק בדבר בין לווה למלוה; המלוה יכול לכופף את הלווה לילך למקום הועד, ששם מצויים יותר חכמים. אבל הלווה אינו יכול לכופף את המלוה לילך למקום הועד.

א. כתבו פוסקים שאין המלוה יכול לכופף את הלווה אלא אם יש הוכחות מסוימות המבססות את טענתו.

ב. יש אומרים דוקא בלווה ומלוה, משום 'עבד לווה לאיש מלוה'. וי"א שהוא הדין לשאר תובע ונתבע, התובע יכול לכופף לילך למקום הועד, ולא הנתבע. ויש חולקים וסוברים שבשאר תביעות אין לאחד מהם זכות כפיה לבית הועד. וי"א ששניהם יכולים לכופף לילך לבית הועד.

ג. י"א שתביעה ללכת לבית דין הגדול, הריהי כ'בית הועד'. ויש סוברים שאפילו הלווה יכול לדרוש לילך לב"ד הגדול, אם נראה לב"ד שבכאן שיש ממש בדבריו.

יש אומרים שבזמן הזה אין תביעה כזאת, לילך לב"ד גדול או למקום הועד (ע' בפוסקים ה"מ יד,א).

ד. בכגון 'ערכאות שבסוריא', יכול הלווה לכופף את המלוה לילך למקום הועד. ואפילו בבית דין מומחים, אם נמצאים שני בתי דינים בסמיכות, יכול לבחור אחד מהם, כי אינו מטריח את שכנגדו (עפ"י לעיל כג. וי"א שבאופן זה כופהו אפילו לב"ד הפחות חשוב).

פרק רביעי — 'אחד דיני ממונות'

דף לב

ט. א. במה שוים דיני ממונות ודיני נפשות ובמה הם שונים?

ב. האם דיני ממונות (ודבר שבערוה) טעונים דרישה וחקירה?

א. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה [מדאוריתא. משפט אחד יהיה לכם]. ומה ביניהם? – מנין הדיינים; ד"מ בשלשה וד"ג בעשרים ושלשה.

פתיחת הדין; ד"מ פותחים בין לזכות בין לחובה, וד"ג פותחים לזכות ואין פותחים לחובה.

ההטיה; ד"מ מטים על פי אחד בין לזכות בין לחובה, וד"ג מטים על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה.

החזרה; ד"מ מחזירים בין לזכות בין לחובה, ד"ג מחזירים לזכות ואין מחזירים לחובה.

המלמדים; ד"מ הכל מלמדים זכות וחובה (אפילו תלמידים שלפני הדיינים) וד"ג הכל מלמדים זכות ואין הכל מלמדים חובה.

חזרת המלמד לדעה אחרת; ד"מ המלמד חובה מלמד זכות והמלמד זכות מלמד חובה, ד"ג המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו מלמד חובה.

זמן גמר הדין; ד"מ דנים ביום וגומרים בלילה (אם רוצים), וד"ג דנים ביום וגומרים ביום.

הלנת הדין; ד"ג גומרים בו ביום בין לזכות בין לחובה, וד"ג גומרים בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה.

המתחיל; ד"מ [טומאות וטהרות] מתחילים מן הגדול, וד"ג מתחילים מן הצד.

כשרות הדיינים; הכל כשרים לדיני ממונות (אף ממזרים) ואין הכל כשרים לד"ג אלא כהנים וישיב וישראלים המשיאים לכהונה; זקן וסריס ומי שאין לו בנים — אין יושב בסנהדרין, משא"כ לדיני

ממונות. רבי יהודה מוסיף אף אכורי (לו:).

הבדלים נוספים; לענין נמצא אחד מהעדים קרוב או פסול (לדעת רבי יוסי — לעיל ט, מכות ו);
ראיית העדים את העדות והעדאתם ביחד (ע' לעיל ל; רמב"ם עדות ד, א). וכן איום העדים בנפשות
חמור יותר (כדלהלן לו).

ב. אמר ר' חנינא: דבר תורה דיני ממונות צריכים דרישה וחקירה, שהוקשו לדיני נפשות (משפט אחד יהיה
לכם), ומה טעם אמרו אינם צריכים — כדי שלא תנעול דלת בפני לוויים.
לפי פירוש רבא למשנתנו, דוקא בהודאות והלואות אין צריך, אבל דיני קנסות שאין בהם 'נעילת דלת'
— צריך דרישה וחקירה.

א. דיני גזלות גם כן אינם צריכים דרישה וחקירה, מתקנת חכמים, כדי שלא לפתוח דלת בפני
עושי עוולה (חדושי הר"ן; תוס' ורא"ש דף ג. ומבואר בדברי הר"ן כאן שדוקא דיני גזלות המצויים,
אותם הדנים בזמן הזה. ולעיל ב משמע מדבריו [וכן הביא מרבנו יונה ומהרשב"א. וכו' להתוס' לעיל ג. בתירוץ
אחד] שהוא הדין לחבלות וכד', אעפ"י שאינם שכיחים ולכן אינם נידונים בזה"ל, אינם צריכים דרישה וחקירה).
ב. עדות בדבר שבערוה כגון גטין וקדושין, נחלקו הפוסקים האם צריכים דרישה וחקירה (ע' תוס'
לעיל ח: שו"ת הרא"ש מו, א; סמ"ג מ"ע מה; מרדכי כאן; שו"ת הרשב"א ח"ג קיג; הגהות מיימוניות אישות
כד; אה"ע יז מב; קצות החשן ל סק"ב).

לדברי רב פפא, בדין מרומה לעולם צריך דרישה וחקירה.
הלכה כדברי שניהם (ראשונים).

ע. כיצד בית דין פותחים את הדיון בדיני נפשות?

לאחר שנמצאו דברי העדים מכוונים בחקירתם — פותחים בזכות (משנה מ.). ונחלקו אמוראים כיצד פותחים
לזכות; —

האם הכוונה באמירה לעדים מי יאמר כדבריכם (שמא במזימה באתם רש"י). רב יהודה).
או פותחים לנאשם ואומרים לו: שמא יש לך עדים להימם (עולא), או להכחישם (רבה).
פירוש אחר: אומרים לעדים, מתוך דבריכם יצא אותו פלוני זכאי בסופו של דין (רב כהנא).
או אומרים לנאשם תחילה: אם לא עברת — אין לך לפחד (אביי ורבא).
או פותחים ואומרים: כל מי שיודע לו זכות — יבא וילמד עליו (רב אשי).
והביאו סיוע מדברי רבי לאביי ורבא, שבתחילה מרגיעים אותו 'אם לא קטלת אל תפחד' (וכן פסק הרמב"ם
(סנהדרין י, ז). וכן סתם רש"י (מ.) לפרש המשנה).

עא. צדק צדק תרדף — מה באה הכפילות ללמד?

ריש לקיש העמיד הכתוב צדק צדק תרדף בדין מרומה (רש"י: שמכירים בתובע שהוא רמאי, או מבינים
טענת רמאי בדבריו), שצריך הדיין לדרוש ולחקור ולדקדק הרבה. [משא"כ שאר דיני ממונות, לא נאמר
אלא בצדק תשפט עמיתך].

ורב אשי פירש (עפ"י הברייתא) צדק צדק — אחד לדין ואחד לפשרה; שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו
זה בזה ואי אפשר לשתייהן לעבור, [וכן שני גמלים העולים במקום צר] — טעונה ושאינה טעונה, תידחה
שאינה טעונה מפני טעונה. קרובה (לעירה. רש"י) ושאינה קרובה — תידחה קרובה מפני שאינה קרובה.

(יש גורסים להפך, ומפרשים שהקרובה למקום המעבר לה זכות הקדימה). היו שוות — הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו.

דף לג

עב. א. דיין שטעה, באלו אופנים הדין חוזר ובאלו אינו חוזר?
ב. דיין שטעה והפסיד את הנידון, האם ומתי הוא חייב לשלם?

א. טעה בדבר משנה — חוזר.

טעה בשיקול הדעת, כלומר בניגוד לדעה הרווחת של החכמים, אבל לא בניגוד להלכה פסוקה; לרב נחמן, אם [היה מומחה ו]יש גדול הימנו בחכמה (המחזיר את דינו. רש"י. ויש מפרשים באופן אחר) — חוזר. ואם לאו — אינו חוזר. ולרב חסדא, אם נטל ונתן ביד — אינו חוזר. לא נו"נ ביד — הדין חוזר. כן פסק הרי"ף, כרב חסדא. וכתב שאם בעלי הדין קבלוהו על עצמם, הואיל ופטור מלשלם — חוזר אפילו נטל ונתן ביד. והרא"ש חולק ופוסק כרב נחמן.

ב. דיין שטעה והפסיד לנידון; אם היה מומחה לרבים שנטל רשות לדון, או גם אם לא נטל רשות לדון אלא שקבלוהו בעלי הדין על עצמם — פטור מלשלם. וכן הדין בשלשה דיינים שקבלום בעלי הדין. יחיד מומחה ללא נטילת רשות, או שלשה — ללא קבלת בעלי הדין — חייבים לשלם. לדעת הרי"ף, אם לא נו"נ ביד — פטורים. וכן לדעת חכמים החולקים על ר"מ, וסוברים שאין לדון דינא דגרמי — אם לא נו"נ ביד פטורים. יחיד שאינו מומחה — חייב אפילו בקבלוהו על עצמם (כדלעיל ו. מלבד אם פרשו הן לדין הן לטעות).

עג. האם מחזירים לזכות או לחובה לאחר גמר הדין — בדינים הבאים:

א. דיני נפשות.

ב. דיני ממונות.

ג. דין המסית.

ד. דין גלות.

ה. דין מלקות.

א. בדיני נפשות מחזירים לזכות ואין מחזירים לחובה (ונקי וצדיק אל תהרג). אבל אם טעו הדיינים בדבר המפורש בתורה, דבר שאפילו הצדוקים מודים בו — חוזר אפילו לחובה.

ב. דיני ממונות — מחזירים בין לזכות בין לחובה. כאמור, אם טעה בשיקול הדעת, דין החזרה תלוי במומחיות הדיין ואם יש גדול הימנו (לרב יוסף ורב נחמן), וגם אם נטל ונתן ביד אם לאו (לרב חסדא).

ג. בדין המסית, מחזירים לחובה ואין מחזירים לזכות. (ולא תחמל ולא תכסה עליו).

ד. חייבי גלות — מחזירים לזכות ואין מחזירים לחובה (גזרה שוה 'רוצח' 'רוצח' מדיני נפשות).